

Lääne-Nigula Vallavolikogu**Riskide hindamine, vastuväited, taotlused ja ettepanekud Piirsalu eelvalikuala sobimatusest kaitsetööstuspargi ning lõhkeaine- ja keemiatööstuse asukohana****1. Pöördumise eesmärk**

Käesoleva dokumendi eesmärk on esitada asjaomastele asutustele ja Lääne-Nigula Vallavolikogule põhistatud vastuväited Piirsalu eelvalikualale kavandatava kaitsetööstuspargi, lõhkeaine- ja keemiatööstuse ning sellega seotud taristu suhtes. Dokument koondab kohaliku kogukonna seisukohad, keskkonna- ja riskipõhised argumendid ning ettepanekud vallavolikogu ametliku seisukoha kujundamiseks.

Lääne-Nigula Vallavolikogu peaks kujundama selge seisukoha, et Piirsalu eelvalikuala ei ole sobiv asukoht lõhkeaine-, lõhkematerjali-, laskemoona- ega keemiatööstuse rajamiseks, ning taotlema Piirsalu ala välistamist kaitsetööstuspargi riigi eriplaneeringu asukohavalikust.

Taotlus tugineb eeskätt järgmistele asjaoludele:

1. Piirsalu eelvalikuala puhul ei ole tegemist üksnes olemasoleva riigikaitsealase ala korrastamisega. Avalikud planeeringumaterjalid näevad ette laskemoona, lahingumoon, lõhkematerjali ja lõhkeaine tootmist, keemiatööstuse hooneid ja rajatisi, katseplatsi ning tootmisjääkide hävitamise platsi. Sellise tegevuse olemus on kvalitatiivselt erinev algselt tutvustatud väikesemahulisest laskemoonatootmisest või tavapärasest tootmismaast. Varasemalt räägitule, et valmistoodang iikse alalt koheselt ära, planeeritakse tööstusalal toodangut suuremahuliselt ladustada, mis suurendab oluliselt turvariske.
2. Piirsalu on planeeringualadest väikseim ning paikneb metsases, hajaasustusega, kaitstavate loodusväärtustega piirnevas piirkonnas. Ala enda suurus, ümbruskonna kaitseväärtused, elamute lähedus ja ohualade vajadus moodustavad koos ruumilise vastuolu, mida ei saa lahendada üksnes tehniliste leevendusmeetmetega.
3. Piirkonna veerežiim, põhjavee kasutus, Piirsalu jõe ja Lepaste oja tundlikkus ning võimaliku reovee ja sademevee mõju ei ole lahendatud piisava konservatiivsusega. Kogukonna seisukoht on, et hinnata tuleb halvimat usutavat olukorda, sh madalveeperioodi, mil prognoositav heitvee, tehnoloogilise vee, saastunud sademevee ja avariilise äravoolu summaarne mõju ei tohi ületada konservatiivset suublakoormuse ja lahjendusvõime kriteeriumi. Kogukonna hinnangul tuleb kontrollida vähemalt 2% kriitilise madalvee vooluhulga lävendit.
4. Välisõhu risk, sh avapõletamise ja lõhkeaine tootmisjääkide hävitamisega seotud risk, ei sobi elamute, kaitsealuste liikide ja tundliku veevõrgustiku lähedusse. Rutiinne avapõletamine või avadetoneerimine tuleb välistada.
5. Metsise elupaikadele, Mustjärve raba hoiualale, Annamõisa metsise püsielupaigale ja Natura 2000 väärtustele avalduv mõju on eraldiseisvalt ja kumulatiivselt liiga suur. Kompensatsioonialadega ei ole võimalik asendada väljakujunenud metsise mängu-, sigimis- ja toitumismaastikku.
6. Piirkonda lisanduvad samal ajal muud suured taristu- ja arenduskoormused: Risti päikesepark, Risti tuulepark, EstLink 3 maismaaühenduse planeering, karjäärid ja maardlad, teede- ja elektritaristu ning intensiivistuv metsamajandus. Nende koosmõju elukeskkonnale, varale ja loodusele peab olema eraldi hinnatud. Lisaks Risti AI andmekeskus, mida on osavallakogus tutvustatud, kui põhjaveele suure koormusega objekti. Oluliselt suureneb liikluskooormus rekonstrueerimata ja kergliikujatele ohtlikul Risti-Kuijõe teel.

- Planeeringu kehtestamine üksnes asukoha eelvaliku alusel, ilma tavapärase detailse lahenduse etapita, on sellise riskitasemega objekti puhul kohaliku kogukonna õiguste ja keskkonnakaitse seisukohast lubamatu.

2. Piirsalu eelvalikuala üldine sobimatus lõhkeaine- ja keemiatööstuse asukohana

2.1. Kavandatava tegevuse tegelik olemus

Kui Kaitseministeerium varasemalt kohalikule kogukonnale Piirsalu ala valikuga seotud materjale tutvustas, käsitleti ja rõhutati tööstuspargi rajamist eeskätt laskemoona tootmiseks. Räägiti 2-3 ettevõttest ja 100 töökohast. Nüüd esitatud eriplaneeringu materjalid kirjeldavad märksa ulatuslikumat ja ohtlikumat tegevust – keemiatööstuse rajamist, kuni 200 hoonet/rajatist, lõhkeaine tootmisjääkide hävitamise platsi jne.

Seega ei ole küsimus üksnes selles, kas Piirsalu alal võib jätkuda riigikaitse kasutus. Küsimus on selles, kas hajaasustusega, loodusväärtustega piirnevas ja veekeskonna mõttes tundlikku piirkonda võib rajada A- või B-kategooria suurõnnetuse ohuga keemiatööstuslikku kompleksi. Kohaliku kogukonna seisukoht on, et selline muutus ületab varem aktsepteeritud tegevuse mahu ja riski.

2015. aasta materjalides oli isegi lasketiiru ja väljaõppeala puhul kogukonnal küsimusi kasutuskooormuse, teavitamise, liikluskooormuse, müra, lähimate talude kauguse ja sotsiaalsete mõjude kohta. Piirsalu Küla Selts palus juba toona lisada baasi ja lasketiiru kasutuskooormuse, liikluskooormuse ning Turvaste küla sotsiaalmõjude analüüsi. Kui sellised küsimused olid põhjendatud lasketiiru ja väljaõppeala puhul, on need seda enam vältimatud lõhkeainetehase puhul.

2.2. Ala ruumiline ebapiisavus ja asukohakonflikt

Piirsalu planeeringuala on kõigist planeeringualadest väikseim, ligikaudu 1,5 km². Planeeringu lähteseisukohtades on märgitud, et Piirsalu asub olemasolevate riigikaitse ehitiste territooriumil metsases maastikus, kus leidub mitmeid alaga piirnevaid ja alale ulatuvaid looduskaitse piiranguid. Kui välistada elamute ohualaga kattuvad osad, looduskaitse tundlikud servaalad, veekaitse piirangud, teed, piirdeaiad, hoidlad, turva- ja päästetsoonid, sademevee- ja rooveetaristu, ei ole Piirsalu alal piisavat ruumilist varu ohtlike tootmisteggevuste ohutuks ja kontrollitavaks paigutamiseks. Ohtliku tööstuse puhul ei tohi asukohavaliku sobivus tugineda ala maksimaalsele koormamisele; sobiv asukoht peab sisaldama konservatiivset ohutusvaru.

Asukoha eelvaliku materjalid osutavad, et Põhja-Kiviõli ja Aidu alad asuvad endistel kaevandusaladel, kus loodusväärtustest tulenevaid võimalikke piiranguid on võrreldes teiste aladega väga üksikuid. See ei tähenda, et need alad oleksid automaatselt sobivad, kuid näitab, et Piirsalu valik ei ole ainus võimalus ning Piirsalu loodus- ja elukeskkonna konflikt on oluliselt suurem.

2.3. Olemasolev detailplaneering ei anna õigustust lõhkeaine- ja keemiatööstusele

Piirsalu alal on kehtiv 2016. aasta detailplaneering kaitseväge linnaku, väljaõppeala ja lasketiiru rajamiseks. Kehtiva varasema KSH programmi järgi tsoneeriti ala linnakuks, väljaõppealaks ja lasketiiruks; planeeringu eesmärk oli muu hulgas lasketiiru ohuala tähistamine, juurdepääsuteede ja tehnovõrkude lahendamine ning keskkonnatingimuste seadmine. See ei ole sisult võrreldav lõhkeaine tootmise, keemiatööstuse või suurõnnetuse ohuga ettevõtte rajamisega.

Kogukonna varasemat nõusolekut või varasema detailplaneeringu kehtivust ei saa tõlgendada nõusolekuna uue, palju ohtlikuma, oluliselt suurema riskiklassiga keemiatööstuse rajamiseks. Varasemate dokumentide kohaselt oli Piirsalu baasi ja lähiala keskkonnataluvust ning pikaajalisi mõjusid inimese tervisele ja heaolule ebapiisavalt uuritud juba lasketiiru ja baasi arendamise kontekstis. Kui juba toonase tegevuse puhul peeti

teadmisi ebapiisavaks, on veelgi enam põhjendatud nõuda lõhkeaine- ja keemiatööstuse puhul konservatiivset ning sõltumatut hindamist.

2.4. Menetluslik risk: detailse lahenduse etapist loobumine

Riigi eriplaneeringu materjalides on kirjeldatud kavatsust kehtestada planeering asukoha eelvaliku alusel ning lahendada asukoha eelvaliku etapis kõik asjakohased ülesanded. Selline menetlus võib olla sobiv tehniliselt lihtsama või hästi prognoositava objekti puhul, kuid ei ole põhjendatud lõhkeaine- ja keemiatööstuse puhul, kus tegelik risk sõltub konkreetsest tehnoloogiast, tootmismahust, käideldavatest ainetest, jäätmekäitlusest, heiteallikatest, reovee lahendusest, avariolukordade käsitlest ja hoonete täpsest paiknemisest.

Volikogul tuleb nõuda, et Piirsalu ala ei valitaks asukohaks enne, kui on olemas detailne tehnoloogiline kirjeldus, sõltumatu riskianalüüs, asukohaspetsiifiline põhjavee- ja pinnaveemudel, avarii- ja sõjaohu stsenaariumid, Natura hindamise lõplik järeldus ning avalik kohalike mõjude hindamine. Üksnes üldine lubadus, et hilisemates lubades seatakse tingimused, ei ole piisav.

Planeeringumaterjalist nähtub, et lõhkeaine tootmise mõju on eeldatavalt suurem kui laskemoonatootmise mõju. Lähteseisukohtades on märgitud, et lõhkeaine tootmine vajab tõenäoliselt rohkem vett ja energiat ning selle keskkonnamõju on eeldatavalt suurem kui laskemoona tootmisel. See järeldus on Piirsalu seisukohalt keskne: kui lõhkeainetehase mõju on eraldiseisvalt suurem, ei saa seda käsitleda kohalikele varem tutvustatud „laskemoonatootmise“ loomuliku jätkuna.

3. Piirkonna kumulatiivne koormus

Piirsalu ja laiemalt Risti-Piirsalu piirkond ei ole tühi tööstuse reservmaa, kuhu saab lisada üksikuid projekte ilma koondmõju hindamata. Piirkonda on lisandumas või planeerimisel mitu suure ruumilise mõjuga arendust: Risti 244 MW päikesepark, akupank, AI serverikeskus, Risti tuulepark, mille detailse lahenduse tööversioonid peetakse võimalikuks 21-23 tuulikut, EstLink 3 maismaaosa riigi eriplaneering ning Risti-Muru/Piibenõmme karjääridega seotud kaevandamiskoormus.

Nende projektide kumulatiivne mõju ei piirdu visuaalse maastikumuutusega. Kogumõju hõlmab vähemalt järgmisi valdkondi:

- maastiku ja kogukondliku identiteedi muutumine loodus- ja hajaasustusalast tehnilise taristu ning ohtliku tööstuse piirkonnaks;
- liikluskoormuse, raskeveokite, ohtlike veoste, müra, tolmu, vibratsiooni ja teede koormuse suurenemine;
- metsamaastiku killustumine, rohevõrgustiku nõrgenemine ning loomade liikumiskoridoride katkemine;
- pinnase ja veerežiimi muutused, eriti veetarbe, kuivendus-, ehitus- ja maaparandustööde koosmõjus;
- elanike turvatunde, vaimse heaolu ja kodukoha kasutusväärtuse vähenemine;
- kinnisvara turuväärtuse, kindlustatavuse ja laenu tagatise väärtuse võimalik halvenemine ohtliku tööstuse läheduses;
- pääste-, politsei-, tervishoiu- ja evakueerimisvõimekuse koormuse kasv avarii, tulekahju, plahvatuse, küberrünnaku või sõjalise ohu korral.

Risti-Kuijõe maantee ei vasta planeeritud koormusele, on kitsas, kumer, ilma turvalise kõnniteeta ja ohtlik, eriti kui on tegemist ohtlike veostega. Raskeveokite liikluskoormus on seotud Paldiski, Virtsu ja Rohuküla sadamatega ning siitkaudu veetakse laiemaid veoseid nagu tuugenite detailid, väikemajad jm.

Kogukonna seisukoht on, et Piirsalu kaitsetööstuspargi mõju ei tohi hinnata isoleeritult. Vallavolikogu peab nõudma ühtset piirkondlikku kumulatiivse mõju hinnangut, mis hõlmab kõiki teadaolevaid ja tõenäoliselt

realiseeruvaid arendusi, mitte üksnes sama menetluse objekte. Kui kumulatiivset koormust ei suudeta hinnata, tuleb otsustada konservatiivselt ja välistada kõige ohtlikum lisakoormus ehk lõhkeaine- ja keemiatööstus Piirsalus.

4. Riskianalüüsi osa

4.1. Riskitaseme lähteseisukoht

Kaitsetööstuspargi planeeringu algmaterjalide järgi peab park võimaldama vähemalt ühe A- või B-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtte tootmisrajatist ning ohtlike hoonete ohualad võivad ulatuda väljapoole tööstuspargi territooriumi. Tööstuspargis kavandatakse tegevusi, mis võivad hõlmata lõhkeaine ja püssirohu ladustamist, lõhkeainete segamist ja töötlemist, laskemoona täitmist, toodangu katsetamist, teadus- ja arendustegevust ning toodangu ladustamist.

Sellise objekti puhul ei saa riskianalüüs piirduda tavapäraste ehitus- ja keskkonnariskidega. Hinnata tuleb vähemalt plahvatus-, tulekahju-, toksilise heite, reostuse, transpordi-, turva-, sabotaaži-, küber-, drooni-, sõja- ja evakuatsiooniriske. Piirsalu puhul lisanduvad riskid elamute läheduse, väikese ala, metsamassiivi, kaitsealuste liikide, veekogude, piiratud päästetaristu ja piirkonna kumulatiivsete arenduste tõttu.

4.2. Esmane riskimaatriks

Risk	Tõenäosus	Tagajärg	Piirsalu eripära / nõutav käsitus
Plahvatus või ahelplahvatus tootmises/laos	Madal kuni keskmine, kuid mitte välistatav	Väga raske: inimkahju, hoonete kahjustused, metsatulekahju, killustik ja lööklaine	Piirsalu väike ala ja elamute ohualade lähedus vähendavad ohutusvaru. Tuleb hinnata halvimat usutavat stsenaariumi, mitte keskmist riski.
Tulekahju ja suitsugaaside levik	Keskmine	Raske kuni väga raske: toksilised suitsugaasid, metsatulekahju, evakuatsioon	Metsane maastik ja võimalikud põuaperioodid suurendavad levikuriski. Vajalik on metsatulekahju mudel ja päästevõimekuse audit.
Ohtlike kemikaalide lekkes pinnasesse või vette	Keskmine	Raske: põhjavee, Piirsalu jõe ja Vihterpalu süsteemi kahjustus	Eriti kriitiline ühest põhjaveekihist vett kasutavate elanike ja tundliku pinnaveevõrgu tõttu.
Reovee või sademevee puhastuse rike	Keskmine	Raske: toitainete, lahustite, metallühendite või lõhkeainejääkide levik	Arvestada tuleb madalveeperioodiga, mitte keskmise vooluhulgaga. Vajalik suletud või avarii korral täielikult isoleeritav süsteem.
Avapõletamine või avadetonereimine	Kui lubatakse, korduv risk	Raske: õhusaaste, sadestumine, müra, vibratsioon ja mainekahju	Rutiinne avapõletamine tuleb välistada; jäätmete käitlemine peab toimuma suletud kontrollitud tehnoloogias.
Ohtlike veoste liiklusõnnetus	Keskmine	Raske: plahvatus, tulekahju, reostus, tee sulgemine	Piirkonna teede sobivus, talvine läbitavus ja evakuatsioonisuunad tuleb sõltumatult auditeerida.
Sabotaaž, droonirünne,	Madal kuni keskmine, kuid	Väga raske: ahelõnnetus, evakuatsioon, pikaajaline	Kaitsetööstus loob sõjaohu tingimustes sihtmärgi. Risk ei tohi

küberrünne või sõjaaegne sihtmärgistamine	strateegilise objekti puhul oluline	keskkonnakahju	jääda hinnangust välja põhjusel, et see on ebamugav või tõenäosuslikult raskesti kvantifitseeritav.
Kinnisvara väärtuse ja kindlustatavuse langus	Keskmine kuni kõrge	Keskmine kuni raske: varaline kahju, elukohavalikute piiramine	Vajalik on sõltumatu sotsiaalmajanduslik analüüs, mitte üksnes üldine töökohtade ja investeeringute käsitus.

4.3. Sõjaohu ja julgeolekuriski eraldi käsitlemise vajadus

Kaitsetööstuspargi rajamise põhjenduses viidatakse muutunud julgeolekuolukorrale. Kui julgeolekuolukorda kasutatakse planeeringu põhjendusena, peab sama loogika kohaselt hindama ka sõjaohu spetsiifilist mõju asukohavalikule. Lõhkeaine- ja laskemoonatööstus ei ole kriisi ajal neutraalne tootmisettevõtte, vaid potentsiaalne strateegiline sihtmärk. Seetõttu tuleb hinnata droonirünnaku, raketirünnaku, sabotaaži, küberhüüre, sidekatkestuse, elektrikatkestuse, varustuse katkestuse ning evakuatsioonitee blokeerimise stsenaariume.

Piirsalu hajaasustus, metsane asukoht, piiratud ligipääsuteed ja lähedus tundlikele loodusväärtustele tähendavad, et sõjaohu realiseerumisel võib kahju ulatuda väljapoole tehase territooriumi ning olla pikaajaline. Volikogu peaks nõudma, et sõjaohu riskianalüüs oleks avalikus osas piisavalt sisuline ning salastatud osa olemasolu ei tohi asendada kohaliku kogukonna informeeritud otsustusõigust.

5. Pöördumatud ja raskesti leevendatavad keskkonnamõjud

5.1. Põhjavesi

Kogukonna seisukoht on, et Piirsalu piirkonna põhjavee kasutus on üks keskseid välistavaid riske. Piirkonnas kasutatakse joogiveeks põhjaveekihti, millele tuginevad kohalikud kaevud. Kogukonnale teadaolevalt on kavandatava tööstuse veevajadust kirjeldatud suurusjärgus kuni 490 m³ ööpäevas. Kui veevõtt kavandatakse vahetult alla normatiivsete või halduslike künniste, ei tohi see vähendada tegelikku seire- ja uuringukohustust. Riskipõhine lähenemine peab lähtuma mõjust, mitte üksnes künnise formaalsest ületamisest või mitteületamisest. 500 m³/ööpäevas ei ole pelgalt seirelävend, vaid põhjaveevaru hindamise lävend. Enne otsust tuleb teha kõigi 3–5 km raadiuses asuvate salv- ja puurkaevude inventuur, katsepumpamine ning hüdroteoloogiline mudel vähemalt 350 ja 490 m³ ööpäevas stsenaariumitega.

Koostatud uuring ütleb selgelt, et vee horisont piirkonnas langeb aja jooksul ja vee kvaliteet periooditi halveneb. Seda tingimustes, kus juba praegu on vee kvaliteet puurkaevudes keskmine ja kohati isegi halb ning esinevad probleemid vee kvaliteedi ja kättesaadavusega.

Esitatud aruandes on kokkuvõtte varasematest analüüsides, mitte uuring, ning see ei sisalda käesoleva projekti raames teostatud põhjalikke pinnasvee ja põhjavee uuringuid.

Vallavolikogu peaks nõudma enne igasugust asukohavalikut sõltumatut hüdroteoloogilist ekspertiisi, mis sisaldab vähemalt:

- kasutatava veehorisondi varu, taastumise ja survetaseme analüüsi;
- põhjavee voolusuuna, võimaliku loodesuunalise liikumise ja saaste leviku modelleerimist;
- kõigi mõjualas olevate erakaevude kaardistamist ja lähteseisundi fikseerimist;
- kuivaperioodi, põua, tulekahju kustutusvee ja tootmismahu suurenemise stsenaariume;

- veehaarde kumulatiivset mõju koos teiste piirkonna arendustega;
- kohustuslikku pidevseiret vähemalt põhjaveetaseme, elektrijuhtivuse, nitraatide, lämmastikuühendite, orgaaniliste ühendite ning konkreetse tootmistehnoloogia järgi määratud riskainete osas;
- õiguslikult siduvat kaevude asendamise, veetrassi rajamise ja kahju hüvitamise mehhanismi enne ehitusloa või tegevusloa andmist.

Põhjavee puhul on oluline rõhutada, et hilisem lubade menetlus ei pruugi enam lahendada asukohavaliku viga. Kui tootmine rajatakse samale veehorisondile, mida kasutavad elanikud, tekib püsiv konflikt kohaliku joogivee ja tööstusliku veevajaduse vahel. Kohalike elanike jaoks on kõige mustem stsenaarium olukord, kus konflikt on juba tekkinud, aga selle lahendamine (kaevude asendamine või veetrassi rajamine) võtab kuid kui mitte aastaid. Arvamus, et see on "vähetõenäoline" või "ei tohiks juhtuda" ei anna kindlustunnet. Ka veetaseme langus "alles" 10-15 aasta pärast ei ole aktsepteeritav. Siis on põhjuslikku seost lihtne eitada.

Selline konflikt tuleb lahendada asukohavalikus, mitte jätta tegevusloa tingimuste või hilisema vaidluse objektiks.

5.2. Pinnavesi: Lepaste oja, Piirsalu jõgi ja Vihterpalu jõgi

Piirsalu piirkonna pinnaveevõrk on väike ja tundlik. Lepaste oja suubub Piirsalu jõkke ning Piirsalu jõgi suubub omakorda Vihterpalu jõkke 17,3 km kaugusel Vihterpalu jõe suudmest. Piirsalu jõgi on meri- ja jõeforelli koelmuala. Seega tuleb pinnavee mõjusid hinnata kogu vesikonna ja kalastiku tundlikkuse kaudu, mitte ainult lähima kraavi või heitvee väljalasu kaudu.

Mustjärve raba hoiuala piirneb arendatava kinnistuga ja paikneb Läänemaa Suursoo kaitseala on Piirsalu ja Vihterpalu jõgede valg alas, nende alade veerežiimi rikkumine ei ole välistatud.

Kogukonna seisukoht on, et reovee, sademevee ja avariiehtmetete mõju ei tohi arvutada keskmise vooluhulga alusel. Arvutused peavad tuginema kriitilisele madalveeolukorrale, sest just siis on lahendusvõime väikseim ja reostuskoormuse mõju suurim. Hetkekski ei tohi ületada 2% suublakkoormuse või vooluhulga konservatiivset piiri, planeeringu koostajal tuleb see lävend läbipaistvalt kontrollida ning põhjendada, miks sellest piisab või kui, siis miks tuleb kehtestada veel rangem piir.

Vallavolikogu peaks nõudma järgmisi tingimusi:

- enne asukohavalikut tuleb teha vähemalt aastaringne hüdroloogiline ja hüdrokeemiline lähteseire Lepaste ojas, Piirsalu jões ja allavoolu Vihterpalu süsteemis;
- eraldi tuleb hinnata kalastiku, sh lõheliste võimalikku kudemis- ja elupaigakasutust ning sette, temperatuuri, hapnikurežiimi ja pH muutusi;
- tavapärane puhastatud reovee juhtimine tundlikku väiksesse suublasse tuleb välistada, kui ei ole tõendatud nullilähedane jääkkoormus ning avarii korral täielik isoleeritavus;
- keskkonnauuringud ja hilisem seire tuleb läbi viia erapooletu eksperdi kaasamisel;
- sademevesi ohtlikelt aladelt peab olema kogutav, suletav, analüüsitav ja vajadusel jäätmena käideldav;
- tulekahju kustutusvesi ja avariivesi peavad jääma territooriumile või eraldi avariibasseini; selle juhtimine Lepaste oja või Piirsalu jõkke peab olema välistatud;
- kõik arvutused peavad sisaldama kliimamuutuse, põua ja tugevvihma stsenaariume.

5.3. Välisõhk, lõhn, tahked osakesed ja avapõletamine

Planeeringu materjalides nimetatakse tööstuspargi toimimiseks vajalike rajatiste hulgas laskemoona või lõhkeaine katseplatsi ja lõhkeaine tootmisjääkide hävitamise platsi. Selline sõnastus avab võimaluse tegevustele, mille mõju välisõhule, mürale, vibratsioonile ja sadestumisele on põhimõtteliselt erinev tavapärasest tööstuslikust tootmisest.

Lõhkeainete tootmises, eriti nitratsiooniprotsessides, on tüüpilisteks heideteks lämmastikoksiidid, väävlioksiidid, happesaurud ja -aerosoolid, gaasilised kõrvalsaadused ning lahustite aurud. Lämmastiku ja väävelhappe käitlemisel tekivad happelised aurud ja korrosiivsed aerosoolid. See on elukeskkonna seisukohalt kriitiline, sest NO₂-l ja happeaerosoolidel ei ole mõju vaid ebameeldiva lõhna või nähtava suitsna, vaid need ärritavad hingamisteid, kahjustavad taimestikku ning sadestuvad pinnasele ja veekogudesse.

Isegi kui avapõletamine välistatakse, jääb küsimus: kuidas hävitatakse tootmisjäägid, saastunud pakendid, filtrid, jääklahused, praaktoodang, saastunud tööriided, puhastusjäätmel jms?

Kogukonna seisukoht on, et Piirsalu alal tuleb rutiinne avapõletamine ja avadetoneerimine välistada. Avapõletamine on kontrollimatu või raskesti kontrollitav tehnoloogia võrreldes suletud põletus-, neutraliseerimis- või jäätmekäitlussüsteemidega. Selle mõjud sõltuvad ilmast, tuulest, inversioonist, niiskusest, põletatavate jääkide koostisest ning operatiivdistsipliinist. Sellest lähtuv saaste ei ole määratav ja kontrollitav. Elamute, metsa, kaitsealuste liikide ja veekogude läheduses ei ole see sobiv tavapraktika ja kindlasti ei saa seda käsitleda kui parimat võimalikku praktikat.

Olukorras, kus kevaded Läänemaal on ülituleohtlikud ja avapõletamine eraisikutele on keelatud suure tuleohtu tõttu, ei saa lubada avapõletust ärilistel ja kaitselistel eesmärkidel.

Jäätmeseadus keelab ohtlike jäätmete segamise muude jäätmete või ainetega, nõuab ohtlike jäätmete pakendamist, märgistamist ja sellist käitlemist, mis väldib ohtu tervisele ja keskkonnale. Ohtlike jäätmete taaskasutamiseks või kõrvaldamiseks loa taotlejalt nõutakse muu hulgas juhtimissüsteemi, pädevuste ja vastutuse kirjeldust, finantstagatist õnnetusjuhtumitest tekkiva saastuse likvideerimiseks ning hädaolukordade meetmete kirjeldust. Avapõletamise plats tooks Piirsallu sisuliselt ohtlike jäätmete kõrvaldamiskoha, mille riske ei saa taandada tavapäraseks tootmistaristu osaks.

Käesoleval hetkel on Piirsalu küla ümbritsevad kõrghaljastusena kaitset pakkunud metsad suures osas maha võetud, jäänud on üksikud alad, tulevikus väheneb kõrghaljastusega vanuses 60-100 aastat metsamassiiv veelgi. Mets on puhver, mis salvestab niiskust, tagab turvalisuse, vähendab muuhulgas ka tuultest tingitud häiringute mõju. Sellest lähtuvalt on vaja vähendada raiemahtusid koostöös RMK-ga, et tagada elanikele vajalik turvalisus - tuulte kantud tööstusest tulenevad lõhnad, müra, mürgid õhus. Vaja on kaitsta marja- ja seenemetsi ning sealset puhtamat ja niiskemat kliimat, et metsad kestaks.

Välisõhu riskihinnang peab käsitlema vähemalt:

- lämmastikoksiide, vingugaasi, lenduvaid orgaanilisi ühendeid, peenosakesi ja metalliosakesi;
- tootmisprotsessis kasutatavatest ainetest sõltuvaid spetsiifilisi riskühendeid, sh lõhkeainejääke, lahusteid, stabilisaatoreid ja oksüdeerijaid;
- suitsusamba ja sadestumise levikut elamute, aedade, põldude, metsa, veekogude ja kaitstavate elupaikade suunas;
- halvimaid ilmastikutingimusi: tuulevaikus, inversioon, põuaperiood, tugev tuul ja temperatuurikihistus;
- müra, impulssmüra ja vibratsiooni koosmõju lasketiiru, katsetamise ja tootmisega;
- pikaajalist kokkupuudet ning mitte ainult üksikute normide hetkväärtusi.

Lõhkeaine tootmisjääkide käitlemine peab toimuma parima võimaliku tehnika põhimõttel suletud süsteemides, mille heide on mõõdetav, puhastatav ja seiratav. Kui sellist lahendust ei ole esitatud, ei saa Piirsalu ala pidada sobivaks.

5.4. Kaitsealused liigid, metsis ja Natura väärtused

Piirsalu ala looduskaitseline konflikt ei ole kõrvaline detail. Mustjärve raba hoiuala paikneb Lääne-Nigula valla Piirsalu küla maadel, selle pindala on 303,7 ha ning kaitse-eesmärk on loodusdirektiivi I lisa järve-, soo- ja metsaelupaigatüüpide kaitse. Annamõisa metsise püsielupaiga pindala on 780,1 ha ning sellega kaitstakse elujõulist metsise elupaika, kus on säilinud esinduslik metsisemäng. Mustjärve raba hoiuala ja Annamõisa metsise püsielupaik jäävad Mustjärve raba looduslale pindalaga 1086,2 ha.

Asukoha eelvaliku materjalides on märgitud, et konkreetse metsise leiukohaga on seotud Annamõisa metsise püsielupaik ja Mustjärve raba mängupaik, mis mõlemad piirnevad Piirsalu planeeringualaga. Sama materjal märgib, et metsise elupaigad ulatuvad osaliselt ka ala peale, Piirsalu alaga piirneb Mustjärve raba hoiuala, arendusalast ligikaudu 400 m kaugusel on kanakulli leiukoht ning planeeringualale jääb väikeses ulatuses Piirsalu jõeäärne väriselupaik.

Metsise kaitsekorralduslikud järeldused on Piirsalu seisukohast eriti olulised. Kaitsekorralduskava järgi vajab metsis ulatuslikke vähese inim mõjuga alasid; mänguala keskmest 10 km raadiuses tuleb hoiduda looduslike elupaikade sidusust vähendavatest arendustest ja maakasutusest, kõige tähtsam elupaik jääb reeglina 1 km raadiusesse ning aastaringiselt vajalik elupaik ulatub 3 km raadiusesse. Sama kaitsekorralduskava rõhutab, et Mustjärve raba mäng on Piirsalu lasketiiru mõjualas ning metsise mängu- ja pesitsusperioodil ei tohi kooskõlastada taktikalisi õppusi ja laskeharjutusi.

Kui juba olemasoleva lasketiiru puhul on vajalikud ajalised piirangud metsise häirimise vältimiseks, siis on põhjendamatu eeldada, et lõhkeaine- ja keemiatööstuse rajamine, ehitus, liiklus, piirdetarad, ohualad, katsetamine, tootmisrütm ja jäätmekäitlus oleksid metsise seisundile leevendatavad. Metsise elupaigad ei ole asendatavad kompensatsioonialadega lähiajalises mõttes. Väljakujunenud mängu-, sigimis- ja toitumismaastik sõltub metsa vanusest, struktuurist, häirimisest, veerežiimist ja sidususest. Uue kompensatsiooniala kujundamine ei asenda olemasolevat toimivat elupaika, eriti kui mõju avaldub kohe. Häiringud vähendavas sigivust ja võivad kaitsealuse liigi elupaigast välja suretada.

Täiendavalt on probleemne, et linnustiku, loomastiku ja taimestiku uuringute lähteülesannetes nähakse olulisel määral ette olemasolevate andmete koondamist ning kameraalset GIS-analüüsi; linnustiku uuringu puhul on märgitud, et välitööde teostamist ette ei nähta. Selline meetodika võib olla esmane sõel, kuid see ei ole piisav lõpliku asukohavaliku tegemiseks metsise, kanakulli, väriselupaikade ja Natura väärtuste mõjualas.

Arvestama peab ka sellega, et Vihterpalu jõgikond on ohualti liigi must-toonekure toitumisala.

5.5. Loomastik, rohevõrgustik ja barjääriefekt

Kaitsetööstuspargi loomastiku uuringu lähteülesanne tunnistab, et hinnata tuleb elupaikade kadu, killustamist ja teisenemist, raadatavaid metsaalasid, aedadega piiratud alasid, barjääriefekti ning rohevõrgustiku toimimist ja sidusust. Piirsalu puhul on need mõjud eriti olulised, sest tegemist on metsase alaga, mida piiravad kaitseväärtused ning mis toimib osana laiemast loodusmaastikust.

Piirdeaiad, turvavööndid, valgustus, hooldusteed, liiklus, müratsoonid ja ohualad ei mõjuta üksnes üksikuid kaitsealuseid liike. Need muudavad kogu metsamaastiku kasutatavust imetajatele, lindudele, kahepaiksetele, putukatele ja kohalikele elanikele. Barjääriefekt on püsiv ja seda ei saa täielikult leevendada üksikute läbipääsude või haljastusmeetmetega, kui kogu ala muutub suletud ohtlikuks tööstusterritooriumiks.

6. Mõju inimese tervisele, varale ja elukeskkonnale

Kaitsetööstuspargi pooldajad võivad rõhutada investeeringuid ja töökohti, kuid kohalikul tasandil ei saa varjutada kulusid, mis jäävad kogukonnale: turvatunde vähenemine, elukeskkonna stigmatiseerumine, liiklus- ja müraharjumuse muutumine, kinnisvara likviidsuse vähenemine, kodude kindlustamise kallinemine või välistused poliisides, vähenenud võimalus kasutada metsa- ja puhkealasid ning suurenenud hädaolukorra koormus.

Asjakohane on rõhutada, et Piirsalu ja ka tegelikult laiem planeeritud tööhõive piirkond on vananeva elanikkonnaga. Tööpuudus ei ole meie kandis suurimaks probleemiks. Tänapäeva töömaailm on kirju: nt hübriid töö, kaugtöö. Samas pole kaugel ka Tallinn, Haapsalu, Rapla. Hajaasustuse elukohaks valinud inimene otsibki puhast õhku, looduse lähedust ja rahulikku elukeskkonda, mitte eeskätt töökohta ja ümbritsevat tööstusmaastikku. Meie kohalikul omavalitsusel peaks olema plaan/visioon arendada meie piirkonda tervikuna, luues siia näiteks peredele uusi elukohti, alternatiivseid töökohti, vaba aja veetmise võimalusi jms. Praeguses olukorras lihtsalt kustutatakse olemasolevad hüved, meie küla eripära ja identiteet.

Lisaks ei saa märkimata jätta, et isegi kui need uued töökohad siia tekivad, siis suure tõenäosusega toodaks töotajaid ikkagi suurematest keskustest, halvimal juhul piiri tagant, mitte ei värvata kohapealt. Arvestades valla töötuse määra, on see tõenäoline baasstsenaarium. Kohalik omavalitsus peab ikkagi ka ise ette nägema, et töökohtade loomine ilma piirkonna laiema arendamiseta ei too kaasa täiendavat maksulaekumist (pendelränne) ega muid loodetud investeeringuid.

Olulise hüvena on kõlanud kavatsus võtta Baasi tee riigi omandisse ja viia see mustkatte alla. Tegemist on olulise, kuid mitte elulise taristuobjektiga, mille elukondlik koormus ja vajadus on tagasihoidlik. Valdava koormuse annab teele täna kaitseväge tehnika liikumine, metsamajanduslikud veod ja sesoonselt ka põllumajandus. Tee kasutusega kaasnenud probleemid nagu müra, tolm ja lubatust suurem sõidukiirus on tee valdaja kohustus vaatamata omandiküsimusele ja tulevad lahendada niikuinii.

Kogukond ei pea tõendama, et iga üksik kahju kindlasti saabub. Planeerija ja riik peavad tõendama, et sellise riskiga tööstus on konkreetsetes kohas ohutu, proportsionaalne ja ühiskondlikult õiglane. Hajaasustuse elanike kodud, kaevud, kariloomad, metsa- ja marjakohad ning puhkeväärtus ei ole madalama kaaluga üksnes seetõttu, et piirkond ei ole linnaline ja siin puudub prominentne vastuseis.

Vallavolikogu peaks nõudma sõltumatut sotsiaalmajanduslikku mõjuanalüüsi, mis käsitleb vähemalt:

- mõju kodude turuväärtusele ja müügi ajale;
- kindlustus- ja laenu tingimuste võimalikku muutust ohtliku ettevõtte läheduses;
- müra, impulssmüra, vibratsiooni, suitsu, lõhna ja pideva ohutaju mõju elanike heaolule;
- mõju lastega peredele, eakatele, terviseprobleemidega inimestele ja loomapidajatele;
- turismi, puhkemajanduse ja kohaliku maine muutust;
- kogukonna usalduse ja osalusõiguse kahjustumist, kui otsus tehakse enne sisulisi uuringuid;

7. Pärandkultuur, varasem militaarreostus ja jääkreostuse risk

Piirsalu raketibaasi alal olid Nõukogude raketibaasi maa-alused R-12 angaarid, millel on pärandkultuuriline väärtus. Samuti väärivad kaitset Tuulemaru kinnistul paiknev endise saeveski veskitamm. Pärandkultuuri objektid tuleb säilitada.

Piirsalu taktikaala on keskkonnaportaali andmetel jääkreostuse ala ja 1994. a tehtud nõukogude sõjaväe põhjustatud keskkonnakahjude hindamise käigus registreeriti kokku alal 172 reostusobjekti. Siis raketibaasi territooriumilt võetud 39 pinnaseproovist näitasid 17 pinnase saastumist raskemetallidega (Cr, Cu, Pb, Zn, Cd, Sr), kahel juhul oli tegemist kõrgendatud U sisaldusega. 10 juhul oli tegemist tugeva või väga tugeva saastatusega, 7 juhul nõrga kuni keskmise saastatusega. 1994. a ei leitud suuremas mahus olmejäätmeid ja järelitati, et need maeti raketivägede poolt nende lahkumisel pinnasesse. Raskemetallidega saastatud pinnase leviku ja saastatuse astme määramiseks soovitati täiendavaid uuringuid. 1996. a tamponeeriti Piirsalus 2 puurkaevu (põhjavee kaitseks).

2002. a tellis Kaitseliit järgmised tööd: mahutite tühjendamine õlijääkidest ja pesu; mahutite väljakaevamine ja EMEXisse viimine; mahutite aluse pinnase uuring; kogu raketibaasi territooriumit ohtlike jäätmete kogumine ja likvideerimine (ehitusjäätmed, okastraat jms). Hilisemalt on alal lammutatud enamik ehitisi ja rajatisi ja on eeldatud, et jääkreostus on likvideeritud. Selle kinnituseks ei ole teostatud pinnase- ja jääkreostuse uuringuid, mis tuleb suuremahulise keemiatööstuse rajamise eel ilmtingimata teha.

Samuti tuleb kõrvaldada loodusesse nii arendusalal kui ka väljaspool seda jäänud piirdeaedade jäänused (okastraataiad, aiapostid), millest on leitud sinna takerdunud hukkunud loomi.

8. Puudused mõjude hindamisel ja uuringute läbiviimisel

Käesoleva menetluse kriitiline puudus on, et kavandatava tegevuse tehnoloogiline sisu ei ole piisavalt määratletud, kuid asukohavalikuga soovitakse liikuda edasi. Tööstuspargis tegutsevate ettevõtete tootmise valik, tootmismahd ja tootmisprotsess otsustatakse planeeringumaterjalide järgi ettevõtete äriplaanide ja tegutsemistingimuste põhjal. See tähendab, et KSH peab hindama tegevust, mille tegelik tehnoloogia ja riskiprofiil ei ole täielikult teada. Sellises olukorras tuleb lähtuda kõige riskantsemast võimalikust variandist, mitte optimistlikust keskmisest.

Puudused menetluses, mida vallavolikogu peab eraldi välja tooma:

- tehnoloogia ja käideldavate ainete loetelu ei ole piisavalt konkreetne;
- tootmismahdade, ladustamismahdade ja ööpäevaringse töö mõju ei ole kohaliku tasandi jaoks piisavalt hinnatud;
- täielikult puudub avarii- ja sõjaohu riskianalüüs;
- põhjavee mõju tuleb hinnata piirkonna erakaevude ja kasutatava veehorisondi seisukohast, mitte üksnes tööstuse enda veevajaduse järgi;
- pinnavee mõju tuleb hinnata kriitilise madalvee ja kalastiku elupaigavajaduse järgi;
- linnustiku ja taimestiku kameraalne analüüs ei asenda välitöid metsise ja teiste kaitseväärtuste mõjualas;
- kumulatiivne mõju teiste piirkonna arendustega on eraldi ja piisavas detailsuses hindamata;
- sotsiaalmajanduslik mõju elukeskkonnale, varale, kindlustatavusele ja kogukonna turvatundele on käsitlemata;
- alternatiivide võrdlus ei tohi eelistada Piirsalu üksnes olemasoleva riigikaitseliku maakasutuse tõttu, kui tegelik kavandatav tegevus on olemuselt teistsugune.

9. Koondettepanekud Lääne-Nigula Vallavolikogule

Lähtudes eeltoodust teeme Lääne-Nigula Vallavolikogule järgmised ettepanekud:

9.1. Esmane otsustustettepanek

Vallavolikogu peaks otsustama ja esitama riigi eriplaneeringu menetluses ametliku seisukohana, et Lääne-Nigula vald ei toeta praegusel kujul Piirsalu eelvalikuala valimist kaitsetööstuspargi, lõhkeaine- ja keemiatööstuse, lõhkematerjali tootmise, lõhkeaine tootmisjääkide hävitamise ega sellega seotud ohtlike rajatiste asukohaks.

9.2. Menetluslikud nõuded juhul, kui riik jätkab Piirsalu kaalumist

Vallavolikogu peaks nõudma:

- Piirsalu ala välistamist enne lõpliku asukohavaliku tegemist. Kui riik seda ei tee, peab vallavolikogu nõudma detailse lahenduse etappi, mitte planeeringu kehtestamist üksnes asukoha eelvaliku alusel;
- kõigi tehnoloogiliste valikute, käideldavate ainete, ladustamismahtude, jäätmekäitlusviiside ja heiteallikate avalikustamist sellises detailsuses, mis võimaldab mõjusid sisuliselt hinnata;
- sõltumatut riskianalüüsi, mis käsitleb A- ja B-kategooria suurõnnetuse, plahvatuse, tulekahju, ohtlike veoste, avapõletamise, sõjaohu, sabotaaži, drooni- ja küberriski stsenaariume;
- sõltumatut põhjaveeuuringut koos erakaevude inventuuri, lähteseire, modelleerimise ja hüvitusmehhanismiga;
- pinnaveeuuringut Lepaste oja, Piirsalu jõe ja Vihterpalu jõe vesikonna ulatuses, sh kriitilise madalvee ja lõheliste elupaikade/kudemisalade käsitlemist;
- välisõhu, mürataseme, impulssmüra, vibratsiooni ja sadestumise modelleerimist halvimates ilmastikuoludes;
- rutiinse avapõletamise ja avadetoneerimise välistamist planeeringutingimusena;
- Natura hindamist ja liigiinventuure välitöödega, sh metsise, kanakulli, vääriselupaikade, rohevõrgustiku ja barjääriefekti käsitlemist;
- kumulatiivse mõju hindamist koos Risti päikesepargi, Risti tuulepargi, EstLink 3, karjäärade/maardlate, metsanduse ja muu taristuga;
- sõltumatut sotsiaalmajanduslikku analüüsi, mis käsitleb vara väärtust, kindlustust, elanike tervist, turvatunnet ja kogukonna arenguvõimalusi;
- Päästeameti sõltumatu auditi läbiviimist, mis sisaldab keemiasukeldus- ja kustutusvõimekuse, evakuatsiooniteede, varjumisjuhiste, häiresüsteemi, SMS-teavituse, joogivee asendusplaani kirjeldusi ning avalikkusele arusaadav käitumisjuhendit plahvatuse, tulekahju, toksilise suitsupilve ja veereostuse korral;
- et kõik seireandmed, avariinfo ja keskkonnaandmed oleksid avalikud reaalajas või lühikese viitega ning kogukonnal oleks esindatus järelevalves;
- siduvat kahjuhüvitus- ja garantiimehhanismi enne ehitamist, mitte pärast kahju tekkimist;
- RMK omandis oleva, ohualasse jääva metsamassiivi säilitamist loodusliku puhveralana;
- piirkonna suurarenduste mõjukaardi koostamist, mis kajastab kõigi planeeritud tegevuste koosmõju. Ilma sellise kooshinnanguta on mõjude hindamine sisuliselt puudulik.

9.3. Sisulised välistustingimused

Kui alljärgnevaid tingimusi ei ole võimalik täita, tuleb Piirsalu ala välistada ka siis, kui riik otsustab menetlust jätkata:

- ükski ohuala, avariimõju ega arenduskitsendus ei tohi ulatuda elamutele ega vähendada eraomanike maa kasutusõigust;
- tootmine ei tohi ohustada kohalike kaevude veetaset ega veekvaliteeti;
- reovesi, sademevesi ja avariivesi ei tohi põhjustada Lepaste oja, Piirsalu jõe ega Vihterpalu jõe seisundi halvenemist;
- rutiinne avapõletamine, avadetoneerimine ja kontrollimatu välisõhuheide peavad olema välistatud;
- metsise ja Natura väärtuste seisund ei tohi halveneda ning kompensatsioon ei tohi asendada vältimiskohustust;
- piirkonna kumulatiivne koormus peab jääma talutavaks kohaliku elukeskkonna, looduse ja päästevõimekuse seisukohast;
- kogukonna osalus peab olema sisuline, mitte üksnes teavitav.

10. Kokkuvõte

Piirsalu eelvalikuala ei ole sobiv asukoht lõhkeaine- ja keemiatööstusele. Sobimatuse põhjused ei ole üksikud ega kõrvaldatavad pelgalt tehniliste leevendusmeetmetega. Need tulenevad ala väiksusest, elamute ja ohualade konfliktist, põhjavee ja pinnavee riskidest, välisõhu ja avapõletamise riskidest, metsise ja Natura väärtuste lähedusest, kumulatiivsest piirkondlikust koormusest ning sotsiaalsest mõjust kohaliku kogukonna varale ja elukeskkonnale.

Riigikaitse eesmärk on oluline, kuid riigikaitseline vajadus ei anna automaatset õigust valida keskkonna- ja kogukonnariskide seisukohast sobimatut asukohta. Kui kaitsetööstuspark on riiklikult vajalik, tuleb valida asukoht, kus ohualad, tehnoloogiline risk, veemajandus, jäätmekäitlus, liiklus, loodusmõju ja sotsiaalne mõju on olemuslikult väiksemas konfliktis kohaliku elukeskkonnaga.

Lääne-Nigula Vallavolikogul on kohustus kaitsta valla elanike elukeskkonda, vara, tervist, turvalisust ja kohalikke loodusväärtusi. Selle kohustuse täitmiseks tuleb vallavolikogul esitada riigi eriplaneeringu menetluses selge seisukoht: Piirsalu tuleb kaitsetööstuspargi asukohavalikust välistada.

Pöördumine on koostatud MTÜ Pärise Siin, MTÜ Piirsalu Küla Seltsi ja kogukonna liikmete poolt kohalike elanike ja kogukonna huvide kaitseks.